

ΑΠΟ ΤΗ ΒΡΑΒΕΥΜΕΝΗ ΜΕ ΝΟΜΠΕΛ

ΜΑΛΑΛΑ ΥΟΥΣΑΦΖΑΙ

ΕΙΜΑΣΤΕ
ΑΛΛΟΥ

ΚΟΡΙΤΣΙΑ
ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑΣ

ΑΛΗΘΙΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΝΕΑΡΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ
ΠΑΤΑΚΗ

ΜΑΛΑΛΑ ΥΟΥΣΑΦΖΑΙ

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΗ ΛΙΖ WELCH

ΕΙΜΑΣΤΕ ΑΛΛΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑΣ

ΑΛΗΘΙΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΝΕΑΡΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΜΑΝΟΣ ΤΖΙΡΙΤΑΣ

ΕΚΛΟΓΕΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Η συγγραφέας και ο εκδότης έχουν καταβάλει κάθε προσπάθεια ώστε να διασφαλίσουν την ακρίβεια των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτό το βιβλίο. Οι περιγραφές των γεγονότων, των συνομιλιών και των τόπων βασίζονται στις αναμνήσεις της συγγραφέα. Ορισμένα ονόματα και προσδιοριστικά χαρακτηριστικά έχουν αλλαχτεί για να προστατευτεί η ιδιωτικότητα των ατόμων.

*κανένας δεν εγκαταλείπει το σπίτι του εκτός αν
σπίτι του είναι το στόμα του καρχαρία.*

*τρέχεις προς τα σύνορα μόνο
όταν βλέπεις όλη την πόλη
να φεύγει τρέχοντας.*

– Ουάρσαν Σάιρ, «Home»

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Ντοκουμέντα-Βιογραφίες

Malala Yousafzai, *Είμαστε αλλού:*

*κορίτσια της προσφυγιάς – Αληθινές ιστορίες νεαρών προσφύγων
σε συνεργασία με τη Liz Welch*

Τίτλος πρωτοτύπου: *We are displaced:*

My Journey and Stories from Refugee Girls Around the World

Μετάφραση: Μάνος Τζιρίτας

Υπεύθυνη έκδοσης: Υβόνη Καρύδη

Επιμέλεια-διορθώσεις: Κώστας Σίμος

Σελιδοποίηση: Παναγιώτης Βογιατζάκης

Copyright © Malala Fund, 2019

Για τις σελίδες 3, 4-5, 15, 51, 57, 75, 85, 95, 103, 113, 121, 137, 151,
163, 175: *χάρτης* © Porcupen, Shutterstock.com

Copyright © για το εξώφυλλο: Hachette Book Group, Inc., 2021

Εικόνες εξωφύλλου: Geometric pattern © Lera Efremova/

Shutterstock.com, Crowd of People © Angelina Bambina/Shutterstock.com

This edition published by arrangement with Little, Brown and Company,
New York, New York, USA. All rights reserved

Copyright © για την ελληνική γλώσσα Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις
Πατάκη), 2019

Πρώτη έκδοση στην αγγλική γλώσσα από τις εκδόσεις Little, Brown and
Company, Νέα Υόρκη, Ιανουάριος 2019

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Ιούλιος 2021

KET Γ579 ΚΕΠ 443/21

ISBN 978-960-16-8487-1

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΥΡΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 570 09

ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	11
----------	----

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΕΚΤΟΠΙΣΜΕΝΗ

1. Η ζωή που ξέραμε	17
2. Πώς είναι δυνατόν να συμβαίνει αυτό;	23
3. Εσωτερικός εκτοπισμός	27
4. Σανγκλά	34
5. Επιστροφή στο σπίτι	39
6. Μεταξύ δύο κόσμων	45

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΚΤΟΠΙΣΜΕΝΕΣ

Ζέιναμπ: Η αδερφή μου έμεινε πίσω	57
Σαμπρίν: Τώρα δεν υπάρχει επιστροφή	75
Ζέιναμπ: Μεγάλα όνειρα	85
Μουζούν: Είδα την ελπίδα	95
Νετζλά: Χιλιάδες άνθρωποι σαν εμάς	103
Μαρία: Κανένας δεν μπορεί να μας πάρει αυτά που κουβαλάμε μέσα μας	113
Αναλίζα: Τυχερή	121
Μαρί Κλαιρ: Μια νέα αρχή	137
Τζέννιφερ: Ένωθα ότι έπρεπε να κάνω κάτι	151
Αγίντα: Τη νύχτα, περπατούσαμε	163
Φάρα: Αυτή ήταν η ιστορία μου	175

ΕΙΜΑΣΤΕ ΑΛΛΟΥ

Επίλογος	191
Σημείωμα της συγγραφέα	197
Ευχαριστίες	199
Πώς μπορείς να βοηθήσεις	203
Τα κορίτσια και οι γυναίκες που μοιράστηκαν τις ιστορίες τους	205

Πρόλογος

Περπατώντας στους δρόμους του Μπέρμιγχαμ μαζί με τους αδελφούς μου, τη μαμά μου και τον μπαμπά μου, σταματάω μια στιγμή για να νιώσω την ειρήνη. Είναι γύρω μας, παντού, στα δέντρα που λυγίζουν απαλά από τον άνεμο, στους ήχους των αυτοκινήτων που πάνε κι έρχονται, στο γέλιο ενός παιδιού, σε ένα αγόρι κι ένα κορίτσι που κρατιούνται χέρι χέρι, διστακτικά, βαδίζοντας πίσω από τους φίλους τους. Αλλά εγώ νιώθω την ειρήνη και μέσα στα κόκαλά μου. Ευχαριστώ τον Αλλάχ για όλα, για το ότι είμαι ζωντανή, για το ότι είμαι ασφαλής, για το ότι η οικογένειά μου είναι ασφαλής.

Δεν παύει ποτέ να με συγκλονίζει το γεγονός ότι οι άνθρωποι θεωρούν την ειρήνη κάτι δεδομένο. Εγώ είμαι ευγνώμων για αυτήν κάθε μέρα. Δεν την έχουν όλοι. Εκατομμύρια άντρες, γυναίκες και παιδιά βλέπουν με τα μάτια τους τον πόλεμο κάθε μέρα. Η δική τους πραγματικότητα είναι η βία, τα κατεστραμμένα σπίτια, οι χαμένες αθώες ζωές. Και η μόνη επιλογή που έχουν στη διάθεσή τους για να είναι ασφαλείς είναι να φύγουν. Να

«επιλέξουν» να εκτοπιστούν. Δύσκολα το λες επιλογή αυτό.

Πριν από δέκα χρόνια, όταν κανένας έξω από το Πακιστάν δεν ήξερε το όνομά μου, αναγκάστηκα να εγκαταλείψω το σπίτι μου μαζί με την οικογένειά μου και πάνω από δύο εκατομμύρια άλλους ανθρώπους από την κοιλάδα του Σουάτ. Δεν είχαμε άλλη επιλογή. Δεν ήταν ασφαλές να μείνουμε εκεί. Αλλά πού θα πηγαίναμε;

Ήμουν έντεκα χρονών. Και ήμουν εκτοπισμένη.

Για κάθε πρόσφυγα και για κάθε άνθρωπο που έχει εκτοπιστεί εξαιτίας της βίας, η οποία είναι η πιο συχνή αιτία για τη φυγή των ανθρώπων, δε φαίνεται να υπάρχει ασφαλής τόπος σήμερα. Το 2017, τα Ηνωμένα Έθνη είχαν καταμετρήσει παγκοσμίως 68,5 εκατομμύρια βίαια εκτοπισμένους ανθρώπους, 25,4 εκατομμύρια από τους οποίους θεωρούνται πρόσφυγες.

Οι αριθμοί είναι τόσο ασύλληπτοι, που ξεχνάει κανείς ότι πρόκειται για ανθρώπους που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Είναι γιατροί και δασκάλες. Δικηγόροι, δημοσιογράφοι, ποιήτριες και ιερείς. Και παιδιά, πάρα πολλά παιδιά. Οι άνθρωποι ξεχνάνε ότι ήσουν ακτιβιστής, μαθητής, ότι ήσουν ένας πατέρας που τον έλεγαν Ζιαουντίν, μια κόρη που την έλεγαν Μαλάλα. Οι εκτοπισμένοι, τους οποίους αντιπροσωπεύουν αυτοί οι ασύλληπτοι αριθμοί, είναι άνθρωποι που ελπίζουν σε ένα καλύτερο μέλλον.

Είχα το σπουδαίο προνόμιο να γνωρίσω πολλούς ανθρώπους που αναγκάστηκαν να ξαναφτιάξουν τη ζωή τους, συχνά σε έναν εντελώς ξένο τόπο. Ανθρώπους που είχαν χάσει τόσο πολλά –μεταξύ αυτών και αγαπημένους τους– και μετά έπρεπε να ξαναρχίσουν από το μηδέν. Αυτό θα πει να μάθεις μια νέα γλώσσα, μια νέα κουλτούρα, έναν

νέο τρόπο ύπαρξης. Διηγούμαι την ιστορία του εκτοπισμού μου όχι από κάποια επιθυμία να παραμείνω καθηλωμένη στο χθες, αλλά για να τιμήσω τους ανθρώπους που γνώρισα και αυτούς που δε θα γνωρίσω ποτέ.

Έγραψα αυτό το βιβλίο γιατί μου φαίνεται πως πάρα πολλοί δεν καταλαβαίνουν ότι οι πρόσφυγες είναι κι αυτοί άνθρωποι σαν όλους τους άλλους. Το μόνο πράγμα που τους διαφοροποιεί είναι ότι βρέθηκαν στην καρδιά κάποιας σύγκρουσης που τους ανάγκασε να εγκαταλείψουν το σπίτι τους, τους αγαπημένους τους και τη μόνη ζωή που γνώριζαν έως τότε. Έκαναν μια διαδρομή γεμάτη κινδύνους, και γιατί; Επειδή πολύ συχνά είχαν να επιλέξουν ανάμεσα στη ζωή και τον θάνατο.

Και –όπως και η δική μου οικογένεια πριν από μία δεκαετία– επέλεξαν τη ζωή.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΕΚΤΟΠΙΣΜΕΝΗ

Η ζωή που ξέραμε

Όταν κλείνω τα μάτια και σκέφτομαι τα παιδικά μου χρόνια, βλέπω δάση με πεύκα και χιονισμένα βουνά· ακούω ορμητικά ποτάμια· νιώθω την ήρεμη γη κάτω απ' τα πόδια μου. Γεννήθηκα στην κοιλάδα του Σουάτ, που κάποτε την έλεγαν Ελβετία της Ανατολής. Άλλοι την έχουν πει παράδεισο· έτσι σκέφτομαι κι εγώ το Σουάτ. Είναι το σκηνικό των πιο ευτυχησμένων παιδικών μου αναμνήσεων – να τρέχω στους δρόμους με τους φίλους μου· να παίζω στη στέγη του σπιτιού μας στη Μινγκόρα, τη μεγαλύτερη πόλη του Σουάτ· να επισκέπτομαι τα ξαδέρφια μας και τους άλλους συγγενείς μας στη Σανγκλά, το ορεινό χωριό όπου γεννήθηκαν και οι δύο γονείς μου· να ακούω τη μητέρα μου και τις φίλες της να κουβεντιάζουν πίνοντας το απογευματινό τους τσάι στο σπίτι μας και τον πατέρα μου να συζητάει πολιτικά με τους φίλους του.

Θυμάμαι τον πατέρα μου να μιλάει για τους Ταλιμπάν, αλλά μόνο ως μια μακρινή απειλή. Ακόμη κι όταν ήμουν πολύ μικρή, με ενδιέφερε η πολιτική και άκουγα όλα όσα συζητούσαν ο πατέρας μου και οι φίλοι του, έστω κι αν

δεν καταλάβαινα πάντα. Εκείνες τις μέρες, οι Ταλιμπάν ήταν στο Αφγανιστάν, όχι στο Πακιστάν. Εμείς δεν είχαμε κανέναν λόγο ανησυχίας. Τουλάχιστον για εμένα και για τον μικρό αδελφό μου, τον Χουσάλ, δεν υπήρχε κανένας λόγος ανησυχίας. Κι έπειτα ήρθε ο Ατάλ, το μωρό. Το μεγαλύτερό μου πρόβλημα τότε ήταν ότι αυτά τα δύο αγόρια είχαν κάνει ουσιαστικά κατάληψη στο σπίτι.

Όλα αυτά άρχισαν να αλλάζουν το 2004. Ήμουν μόνο έξι χρονών, κι έτσι στην αρχή δεν κατάλαβα τίποτα, αλλά όταν θυμάμαι εκείνα τα χρόνια, οι αναμνήσεις μου σκιάζονται από τον φόβο που πρέπει να απλωνόταν λίγο λίγο στα μάτια των γονιών μου. Κι έπειτα, πέντε χρόνια μετά, το αγαπημένο μου Σουάτ δεν ήταν πια ένα ασφαλές μέρος και αναγκαστήκαμε να φύγουμε απ' το σπίτι μας, μαζί με εκατοντάδες χιλιάδες άλλους.

Ξεκίνησε σιγά σιγά αυτό. Η χώρα γνώριζε μια περίοδο προόδου για τις γυναίκες, αλλά η δική μας περιοχή έμενε πίσω. Το 2003, ο πατέρας μου άνοιξε το πρώτο του γυμνάσιο, όπου αγόρια και κορίτσια παρακολουθούσαν τα μαθήματα μαζί. Το 2004, δεν ήταν πια δυνατόν να έχει μεικτές τάξεις.

Ένας σεισμός το 2005 υπήρξε ολέθριος, όχι μόνο επειδή προκάλεσε καταστροφές και κόστισε ζωές –πάνω από εβδομήντα τρεις χιλιάδες νεκροί, δεκαοχτώ χιλιάδες από τους οποίους ήταν παιδιά–, αλλά και επειδή άφησε πίσω του απροστάτευτους επιζώντες. Όταν μια εξτρεμιστική ομάδα που είχε παράσχει βοήθεια σε πολλούς ανθρώπους, οι οποίοι είχαν χάσει τα σπίτια τους από αυτή τη φυσική καταστροφή, άρχισε να κηρύττει ότι ο σεισμός ήταν προειδοποίηση από τον Θεό, ο κόσμος τούς άκουσε. Σύντομα, αυτοί οι άνθρωποι, οι οποίοι αργότερα εντάχθηκαν στους Ταλιμπάν, άρχισαν να κηρύττουν αυστηρές εκδοχές του

ισλάμ στο τοπικό ραδιόφωνο, λέγοντας ότι όλες οι γυναίκες θα πρέπει να καλύπτουν πλήρως το πρόσωπό τους και ότι η μουσική και οι χοροί και οι δυτικές ταινίες είναι αμαρτωλά πράγματα. Ότι οι άντρες θα πρέπει να αφήνουν μακριές γενειάδες. Ότι τα κορίτσια δεν πρέπει να πηγαίνουν σχολείο.

Αυτό δεν ήταν το δικό μας ισλάμ.

Ήταν φονταμενταλιστές που ισχυρίζονταν ότι ήθελαν να επιστρέφουν σε έναν παλιό τρόπο ζωής, πράγμα που εμπειρείχε μια δόση ειρωνείας, αν σκεφτεί κανείς ότι χρησιμοποιούσαν την τεχνολογία –το ραδιόφωνο– για να διαδώσουν αυτό το μήνυμα. Καταφέρονταν εναντίον του τρόπου ζωής που ήταν η καθημερινότητά μας, στο όνομα του ισλάμ. Έλεγαν στους ανθρώπους τι επιτρεπόταν να φοράνε, τι επιτρεπόταν να ακούνε, τι επιτρεπόταν να βλέπουν. Και κυρίως, προσπαθούσαν να καταργήσουν τα δικαιώματα των γυναικών.

Το 2007, τα διατάγματά τους είχαν γίνει ήδη πιο επιθετικά και πιο συγκεκριμένα: Καλούσαν τους ανθρώπους όχι μόνο να βγάλουν από τα σπίτια τους τηλεοράσεις, υπολογιστές και άλλες ηλεκτρονικές συσκευές, αλλά και να τις κάψουν ή να τις καταστρέφουν. Ακόμα θυμάμαι τη μυρωδιά των λιωμένων πλαστικών και καλωδίων από τις υπαίθριες φωτιές που οργάνωναν. Ασκούσαν έντονη πίεση στα κορίτσια για να τα απομακρύνουν από το σχολείο, επαινώντας ονομαστικά τους γονείς που δεν έστελναν τα κορίτσια τους στο σχολείο και τα ίδια τα κορίτσια και στιγματίζοντας ονομαστικά εκείνους που τα έστελναν. Κατόπιν, διακήρυξαν ότι η εκπαίδευση των κοριτσιών ήταν αντίθετη στο ισλάμ.

Πώς γίνεται να είναι το σχολείο αντίθετο στο ισλάμ; Δεν μπορούσα να το καταλάβω αυτό. Πώς γίνεται οποιοδήποτε από αυτά τα πράγματα να είναι αντίθετο στο ισλάμ;

Η οικογένειά μου γενικά αγνοούσε αυτά τα διατάγματα, αν και αρχίσαμε να χαμηλώνουμε την ένταση της τηλέορασης για να μην ακούγεται έξω, στον δρόμο.

Το διάταγμα που έλεγε να κλείνονται τα κορίτσια στο σπίτι ενόχλησε και τον πατέρα μου, τον Ζιαουντίν, ο οποίος διεύθυνε δύο σχολεία που τα είχε στήσει απ' το μηδέν· το ένα ήταν για κορίτσια. Στην αρχή, αυτοί οι εξτρεμιστές φαινόταν μάλλον περιθωριακοί στον πατέρα μου – πιο πολύ ενοχλητικοί παρά πραγματική απειλή. Εκείνος ήταν απορροφημένος σε διάφορες δράσεις για το περιβάλλον. Η πόλη μας μεγάλωνε γρήγορα· είχαμε προβλήματα με την ατμοσφαιρική ρύπανση και με την πρόσβαση σε καθαρό νερό. Μαζί με κάποιους φίλους του, είχε ιδρύσει μια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος και για την προώθηση της ειρήνης και της εκπαίδευσης στην κοιλάδα του Σουάτ. Κάποιοι τον θεωρούσαν άνθρωπο αξιόλογο, άλλοι ταραχοποιό. Αλλά ο πατέρας μου έχει μια βαθιά αίσθηση δικαιοσύνης και του είναι αδύνατον να μη μάχεται για το καλό.

Έπειτα οι Ταλιμπάν απέκτησαν περισσότερους ακολούθους και πιο πολλή δύναμη και σε λίγο η ζωή που ξέραμε είχε γίνει μια ευχάριστη ανάμνηση.

Οι λέξεις Ταλιμπάν και μαχητής έγιναν μέρος των καθημερινών μας συζητήσεων· δεν ήταν πια κάτι που ακούγαμε απλώς στις ειδήσεις. Φήμες εξαπλώνονταν στη Μινγκόρα ότι αυτοί οι μαχητές είχαν αρχίσει να διεισδύουν στην κοιλάδα του Σουάτ.

Όλο και συχνότερα έβλεπα άντρες με μακριές γενειάδες και μαύρα τουρμπάνια στους δρόμους. Ένας μόνο απ' αυτούς μπορούσε να τρομοκρατήσει ολόκληρο χωριό. Τώρα περιπολούσαν στους δρόμους μας. Κανείς δε γνώριζε ποιοι ακριβώς ήταν, αλλά όλοι ήξεραν ότι είχαν σχέσεις με τους Ταλιμπάν και επέβαλλαν την τήρηση των διαταγμάτων τους.

* * *

Η πρώτη μου ουσιαστική επαφή με τους Ταλιμπάν ήταν μια φορά που πηγαίναμε να δούμε τους συγγενείς μας στη Σανγκλά. Ο ξάδελφός μου είχε πάρει μαζί κάτι κασέτες με μουσική για τη διαδρομή και είχε μόλις βάλει μία στο κασετόφωνο, όταν είδε δύο άντρες με μαύρα τουρμπάνια και γιλέκα παραλλαγής να σταματάνε αυτοκίνητα λίγο πιο κάτω.

Έβγαλε τότε την κασέτα απ' το κασετόφωνο, πήρε και τις άλλες και τις έδωσε στη μητέρα μου. «Κρύψ' τες» ψιθύρισε.

Η μητέρα μου τις έβαλε στην τσάντα της χωρίς να πει λέξη, ενώ το αυτοκίνητό μας σταματούσε στην άκρη του δρόμου.

Οι δύο άντρες είχαν μακριές γενειάδες και αγριεμένα μάτια και από ένα πολυβόλο κρεμασμένο στον ώμο. Η μητέρα μου κάλυψε με το μαντίλι το πρόσωπό της και είδα ότι τα χέρια της έτρεμαν, πράγμα που έκανε την καρδιά μου να χτυπήσει δυνατά.

Ο ένας από τους άντρες έσκυψε στο παράθυρο του αυτοκινήτου και ρώτησε: «Μήπως έχετε τίποτα κασέτες ή CD;».

Ο ξάδελφός μου κούνησε το κεφάλι αρνητικά και εγώ με τη μητέρα μου παραμείναμε σιωπηλές. Φοβόμουν ότι οι Ταλιμπάν θα άκουγαν την καρδιά μου να σφυροκοπάει ή θα έβλεπαν τα χέρια της μητέρας μου που έτρεμαν. Κράτησα την ανάσα μου όταν έβαλε το κεφάλι του μέσα από το πίσω παράθυρο και απευθύνθηκε στις δυο μας.

«Αδελφή» είπε αυστηρά σε εμένα. «Πρέπει να καλύψεις το πρόσωπό σου».

Ήθελα να ρωτήσω: *Γιατί; Αφού είμαι παιδί.* Αλλά το καλάσνικοφ που κρεμόταν στον ώμο του με σταμάτησε.

Μας έκαναν σήμα να συνεχίσουμε, αλλά όλη η χαρούμενη προσμονή που νιώθαμε έως εκείνη την ώρα είχε εξαφανιστεί. Περάσαμε την επόμενη ώρα μέσα σε απόλυτη σιωπή. Οι κασέτες έμειναν μέσα στην τσάντα της μητέρας μου.

Ο φόβος που απλωνόταν γύρω μας είχε φτάσει τόσο κοντά μας, που δεν μπορούσαμε πια να τον αγνοούμε. Κι έπειτα ξέσπασε η βία.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΚΤΟΠΙΣΜΕΝΕΣ

Εγώ δεν είμαι πρόσφυγας. Καταλαβαίνω όμως πώς είναι να είσαι εκτοπισμένος, να αναγκάζεσαι να εγκαταλείψεις το σπίτι σου, τη χώρα σου, επειδή κινδυνεύει η ζωή σου εκεί. Όταν σκέφτομαι τους πρόσφυγες και τους εκτοπισμένους, αυτό που μου έρχεται στο μυαλό είναι το ψυχικό σθένος. Το θάρρος. Η γενναιότητα. Σκέφτομαι το πρώτο βήμα που έκανα, μπαίνοντας στον προσφυγικό καταυλισμό, στο Ζαατάρι της Ιορδανίας, το 2014, και όλους εκείνους τους Σύρους που συνάντησα στα σύνορα. Είχαν φτάσει στο τέλος του εξουθενωτικού τους ταξιδιού, αλλά αυτή ήταν μόνο η αρχή της νέας, αβέβαιης ζωής τους. Σκέφτομαι τη Μουζούν, τη Μαρία και τη Μαρί Κλαιρ. Σκέφτομαι τη Νετζλά και τη Ζείναμπ – λίγες μόνο από τις αξιοθαύμαστες κοπέλες και γυναίκες που γνώρισα και μου έδωσαν δύναμη να ψάξω βαθύτερα στη δική μου εμπειρία εκτοπισμού, ώστε να καταλάβω και να εξιστορήσω τη δική τους.

Πολλοί θεωρούν ότι οι πρόσφυγες θα έπρεπε να νιώθουν δύο μόνο πράγματα: ευγνωμοσύνη για τις χώρες που τους χορηγούν άσυλο και ανακούφιση που είναι ασφαλείς. Δε νομίζω ότι οι περισσότεροι άνθρωποι καταλαβαίνουν το κουβάρι των συναισθημάτων που σου δημιουργεί το να αφήνεις πίσω καθετί που σου είναι οικείο. Δε φεύγουν μόνο από τη βία –αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο φεύγουν πάρα πολλοί και εκείνος που δείχνουν οι ειδήσεις– αλλά και από την πατρίδα τους, το αγαπημένο τους σπίτι

τι. Αυτό φαίνεται να λησμονείται συχνά στις συζητήσεις γύρω από τους πρόσφυγες και τους εσωτερικά εκτοπισμένους. Δίνεται πάρα πολλή έμφαση στο πού βρίσκονται τώρα – όχι στο τι έχασαν ως αποτέλεσμα.

Είμαι εξαιρετικά ευγνώμων στη Μεγάλη Βρετανία για το θερμό καλωσόρισμα που είχαμε, εγώ κι η οικογένειά μου. Αλλά δεν περνάει μέρα που να μη νοσταλγώ τον τόπο μου. Νοσταλγώ τους φίλους μου και τη γεύση του πακιστανικού τσαγιού, που βράζεται μαζί με γάλα πάνω στη στόφα και γλυκαίνει με ζάχαρη. Η μαμά μου μαγειρεύει κοτόπουλο με ρύζι εδώ, το αγαπημένο μου φαγητό, αλλά στο Πακιστάν έχει κι αυτό διαφορετική γεύση. Δεν μπορώ να το εξηγήσω, μπορώ μόνο να πω ότι εκεί είναι πιο νόστιμο. Το ίδιο και τα φάρια μας, που είναι ψιλά και τηγανίζονται με μυρωδικά. Εντελώς διαφορετικά από τα φάρια που τηγανίζονται σε φριτέζες και σερβίρονται με τηγανητές πατάτες – αυτό το φαγητό που αγαπούν όλοι πάρα πολύ εδώ στην Αγγλία. Όλοι εκτός από εμένα! Νοσταλγώ τους ήχους της παστού στους δρόμους και τη μυρωδιά της γης έπειτα από μια δυνατή βροχή στο ορεινό χωριό όπου ζουν οι παππούδες και οι γιαγιάδες μου. Μου λείπει η οργιώδης βλάστηση της κοιλάδας του Σουάτ, της περιοχής που ήταν ο τόπος μου για τα πρώτα δεκαπέντε χρόνια της ζωής μου.

Από την άλλη, δε μου λείπει καθόλου που κρατούσα την ανάσα μου κάθε φορά που έβλεπα Ταλιμπάν στους δρόμους της Μινγκόρα. Ή που σηκωνόμουν, κοριτσάκι δέκα, έντεκα και δώδεκα χρονών, μέσα στη νύχτα για να βεβαιωθώ ότι η πόρτα του σπιτιού είναι κλειδωμένη, όταν η κοιλάδα μας δεν ήταν πλέον ασφαλής. Ή που περίμενα μεσάνυχτα τον πατέρα μου να γυρίσει στο σπίτι, έπειτα από συνάντηση με φίλους του που ήταν εναντίον των Ταλιμπάν. Το στομάχι μου σφίγγεται και μόνο που θυμάμαι

εκείνες τις σκοτεινές νύχτες, όταν καθόμουν ξάγρυπνη στο κρεβάτι μου, προσευχόμενη να γυρίσει ασφαλής.

Δε νοσταλγώ τους ήχους της πολιορκημένης πόλης μου: τα στρατιωτικά ελικόπτερα να βουίζουν πάνω από το σπίτι μας ή τις εκρήξεις βομβών που γίνονταν πιο δυνατές και πιο κοντινές κάθε μέρα, μέχρι να διατάξει τελικά η κυβέρνηση την εκκένωση της περιοχής.

Αλλά νοσταλγώ το σπίτι μου. Και διακρίνω αυτά τα ανάμεικτα αισθήματα στις ιστορίες των κοριτσιών και των νεαρών γυναικών που γνωρίζω. Δεν είχα φανταστεί ποτέ τον εαυτό μου υπερασπιστή των προσφύγων του κόσμου. Όταν πηγαίνω σε έναν καταυλισμό, κάθομαι μαζί με τους ανθρώπους εκεί και τους ζητάω να μου πουν την ιστορία τους. Έτσι ξεκίνησε αυτό. Με εμένα να ακούω. Και όλοι τους έχουν τους δικούς τους καταλόγους από ήχους και μυρωδιές και γεύσεις που νοσταλγούν, από ανθρώπους που δεν πρόλαβαν να αποχαιρετήσουν. Για όλους υπάρχουν τόποι της πατρίδας τους που δε θα ξεχάσουν ποτέ, πρόσωπα και φωνές που θα ήθελαν να διατηρήσουν ανεξίτηλα μέσα τους.

Διηγήθηκα τη δική μου ιστορία ως φόρο τιμής στα κορίτσια που έχω γνωρίσει. Αλλά ήρθε η ώρα τώρα να ακουστεί και η δική τους ιστορία. Προσωπικά, θα προτιμούσα ό,τι μου συνέβη να το αφήσω πίσω μου, καθώς αρχή μου στη ζωή είναι να ζω στο παρόν και να εστιάζω στο μέλλον. Γνωρίζω όμως ότι ο κόσμος ενδιαφέρεται να μάθει, και έτσι, αν η κατάθεση της προσωπικής μου μαρτυρίας μπορεί να χρησιμεύσει ως βήμα για άλλους ανθρώπους, τότε αυτό ακριβώς θα κάνω. Ανήκω στην ομάδα των ανθρώπων που δεν είχαν επιλογή παρά να εγκαταλείψουν τον τόπο και τα σπίτια τους. Και μαζί, οι ιστορίες μας αγκαλιάζουν όλη τη γη, κι ας είναι ριζωμένες στην καρδιά μας.

Ζέιναμπ

Ἡ αδερφή μου ἔμεινε πίσω

Υεμένη → Αίγυπτος → Μιννεσότα

Γνώρισα μια δυνατή κοπέλα στη Μιννεάπολις, κατά την περιοδεία για την ταινία Μου έδωσε το όνομα Μαλάλα, που έχει θέμα τη ζωή μου. Μετά την προβολή της ταινίας σε ένα ακροατήριο νέων, θα μιλούσα εγώ και θα τους ζητούσα να μου μιλήσουν κι εκείνοι για τη ζωή τους. Πολλές ιστορίες κοριτσιών άκουσα εκείνη την ημέρα, αλλά μία από αυτές ξεχώριζε πραγματικά – την έλεγαν Ζέιναμπ. Ένωσα μέσα μου την αποφασιστικότητά της. Όπως έμαθα, παρά το γεγονός ότι είχε χάσει δύο σχολικές χρονιές τρέχοντας να γλιτώσει από τους πολέμους, η Ζέιναμπ είχε μόλις αποφοιτήσει από το γυμνάσιο ως αριστούχος. Η αδελφή της η Σαμπρίν, όμως, είχε μια διαφορετική εμπειρία. Όχι επειδή δεν είναι το ίδιο έξυπνη ή αποφασισμένη. Η Ζέιναμπ κατάφερε να πάρει βίζα και να εγκατασταθεί στις ΗΠΑ. Η Σαμπρίν δεν είχε την ίδια τύχη.

– Μαλάλα

Ακόμα δεν ξέρω γιατί εγώ πήρα βίζα για να έρθω στις ΗΠΑ, ενώ η μικρή μου αδελφή όχι. Ήμουν δεκαοχτώ όταν ήρθα στο Σικάγο. Εκείνη ήταν δεκαέξι και έμεινε πίσω.

Ο αποχαιρετισμός με τη Σαμπρίν στο αεροδρόμιο του Καΐρου ήταν οδυνηρός. Είχαμε χάσει ήδη πάρα πολλά. Είχαμε φύγει μαζί από την Υεμένη δύο χρόνια νωρίτερα, επειδή τα πράγματα άρχιζαν να γίνονται επικίνδυνα. Μείναμε με μακρινούς συγγενείς στην Αίγυπτο για δύο χρόνια, περιμένοντας τις βίζες μας. Και τώρα εγώ έμπαινα σε ένα αεροπλάνο για τις ΗΠΑ – χωρίς εκείνην. Αυτά έγιναν τον Δεκέμβριο του 2014. Δεν έχω ξαναδεί την αδελφή μου από τότε. Η νοσταλγία που νιώθω –γι’ αυτήν, για την Υεμένη, για το πώς ήταν τα πράγματα πριν από το ξέσπασμα της βίας– είναι τόσο μεγάλη, που μερικές φορές νομίζω ότι θα με καταπιεί.

Και αυτή η αίσθηση κάνει την εμπειρία μου ως πρόσφυγα στις ΗΠΑ περισσότερο πικρή παρά γλυκιά.

Αλλά ήξερα ότι ήμουν από τις τυχερές: Όταν έφτασα σε αυτή τη χώρα, με περίμενε ένα σπίτι – έστω ένα σπίτι-

τι που δεν είχα ξαναδει ποτέ. Γιατί ξαναντάμωσα με τη μητέρα μου, την οποία είχα να δω δεκατέσσερα χρόνια.

Η πρώτη μου μέρα στο σχολείο της Μιννεάπολις ήταν Παρασκευή. Βρισκόμουν μόνο μία εβδομάδα στις ΗΠΑ και δεν ήξερα καθόλου αγγλικά. Εκείνο το πρωινό ήταν τόσο κρύο, που τύλιξα το μαντίλι γύρω απ' το πρόσωπό μου, αφήνοντας μόνο τα μάτια μου ακάλυπτα, αλλά και πάλι φοβόμουν ότι θα γίνουν παγάκια. Δεν είχα νιώσει ποτέ στη ζωή μου τόσο κρύο – δεν ήξερα καν ότι υπήρχε τέτοιος καιρός. Ο άνεμος διαπερνούσε το καινούριο χειμωνιάτικο μπουφάν που μου είχε αγοράσει η μαμά μου την προηγούμενη ημέρα. Κρύωνα τόσο πολύ, που νόμιζα πως θα παγώσει το αίμα μου στη μικρή διαδρομή από το λεωφορείο έως το σχολείο. Και θυμάμαι πόση ανακούφιση ένιωσα όταν μπήκα στο κτίριο – ήταν σαν ζεστό καλωσόρισμα.

Χάρηκα ακόμη περισσότερο όταν είδα πόσοι μουσουλμάνοι μαθητές ήταν στο σχολείο! Είχα την εντύπωση ότι στις ΗΠΑ όλοι είναι λευκοί, αλλά εκεί είδα ένα κορίτσι από τη Σομαλία με ένα υπέροχο πράσινο χιτζάμπ* και μετά ένα άλλο κορίτσι με ένα ζωηρό κόκκινο χιτζάμπ, κι έπειτα ένα με μπλε. Ήταν σαν ένα πολύχρωμο ουράνιο τόξο που διέσχιζε τους διαδρόμους.

Όταν πήγα στη γραμματεία για να πάρω το πρόγραμμά μου, ένιωσα ταυτόχρονα ενθουσιασμό και τρόμο. Το σχολείο ήταν πελώριο και αποτελούνταν από διάφορα κτίρια. Δεν ήξερα πού γίνονταν τα μαθήματά μου – πάνω; Κάτω; Σ' αυτό το κτίριο ή σε κάποιο άλλο;

Είδα κάποιον που μου φάνηκε ότι θα μπορούσε να με

---

* Χιτζάμπ: μαντίλι που καλύπτει τα μαλλιά και τον λαιμό, αφήνοντας ακάλυπτο το πρόσωπο. (Σ.τ.Μ.)

βοηθήσει και μέσα στην απελπισία μου του έδωσα το πρόγραμμά μου. Μου είπε πως τον έλεγαν Χαμπίμπ. Γέλασα, επειδή αυτή η λέξη σημαίνει «αγαπημένος» στα αραβικά και μου φάνηκε καλό σημάδι.

Ο Χαμπίμπ μου έδειξε πού ήταν το πρώτο μου μάθημα, κι εκεί η δασκάλα με σύστησε στην τάξη: «Αυτή είναι η Ζέιναμπ» είπε. «Μόλις μας ήρθε από την Αίγυπτο». Δεν ήξερα τι να πω, οπότε δεν είπα τίποτα.

Έπειτα ένα κορίτσι είπε στα αραβικά: «Μιλάς αραβικά;» και τότε η καρδιά μου, που ήταν σφιγμένη όλο το πρωί, ξαφνικά χαλάρωσε.

Την έλεγαν Άσμα. Είχε γεννηθεί στη Σομαλία, από όπου ήταν η μητέρα μου, αλλά μεγάλωσε στην Αίγυπτο. Και έμεινε δίπλα μου όλη εκείνη τη μέρα. Ήταν η οδηγός και η μεταφράστριά μου και έγινε η καλύτερη φίλη μου.

Λίγο μετά γνώρισα ένα αγόρι που λεγόταν Αμπντουαλί. Ήταν από την Υεμένη, αλλά είχε φύγει πριν από την επανάσταση, οπότε δεν είχε προλάβει να δει τους βομβαρδισμούς και τους θανάτους. Του άρεσε στην Αμερική και δεν είχε σκοπό να γυρίσει στην Υεμένη, πράγμα που μου έκανε μεγάλη εντύπωση. Σε εκείνο τον παράξενο, καινούριο τόπο εγώ βρισκόμουν μία εβδομάδα μόνο και δεν μπορούσα να φανταστώ τον εαυτό μου να προσαρμόζεται όσο φαινόταν πως είχε προσαρμοστεί ο Αμπντουαλί. Και ήμουν σίγουρη ότι δε θα έπαυα ποτέ να νοσταλγώ την Υεμένη.

Γεννήθηκα στην Υεμένη. Η μητέρα μου είναι Σομαλή και ο πατέρας μου Υεμενίτης. Ο πατέρας μου μας εγκατέλειψε όταν γεννήθηκε η αδελφή μου. Εγώ ήμουν δύο χρονών τότε. Δεν έχω ιδέα γιατί έφυγε ή πού πήγε – ξέρω μόνο ότι ξαναπαντρεύτηκε. Στην Υεμένη, ένας άντρας μπορεί να νυμφευτεί τέσσερις συζύγους. Έτσι, εκείνος

πήρε μια άλλη σύζυγο και έφυγε για να ζήσει μαζί της.

Δεν έχω πολλές αναμνήσεις της μαμάς μου από την Υεμένη. Έφυγε για τις ΗΠΑ όταν ήμουν περίπου τεσσάρων χρονών· της δόθηκε βίζα μέσω κλήρωσης και δεν μπορούσε να μας πάρει μαζί της. Δε μου έλειψε ποτέ όμως, ούτε αναρωτιόμουν γιατί δεν μπορούσε να μας πάρει μαζί της, αφού η μητέρα του πατέρα μου μας μεγάλωσε σαν δικιά της παιδιά. Ζούσαμε στο Άντεν, μία από τις μεγαλύτερες πόλεις της Υεμένης. Είχαμε μεγάλη οικογένεια. Πολλά ξαδέλφια, θείους και θείες. Η αγάπη που έδινε η γιαγιά μου σε εμένα και στην αδελφή μου ήταν αρκετή ώστε να μη μου λείπει κανένας από τους γονείς μου.

Η γιαγιά μας μας διάβαζε και μας έλεγε ιστορίες για τους προγόνους μας. Ήταν πολύ υπερήφανη για την αραβική κληρονομιά μας – είχαμε ένα βιβλίο με αραβικά ποιήματα, από το οποίο μας απάγγελλε και τα μάτια της έλαμπαν. Ήταν η προσωποποίηση της χαράς, η καρδιά μου! Έτσι, όταν έπεσε και χτύπησε άσχημα, τον Σεπτέμβριο του 2010, ανησύχησα. Ήμουν μόνο δεκατεσσάρων χρονών, αλλά καταλάβαινα ότι ήταν σοβαρό. Πονούσε τόσο πολύ, που έπρεπε εγώ και η αδελφή μου να την κάνουμε μπάνιο και να την ντύνουμε, ακόμα και να την ταΐζουμε. Έμεινε στο κρεβάτι για μια εβδομάδα, αλλά δε δεχόταν να πάει στο νοσοκομείο. Επέμενε ότι ήταν εντάξει.

Κι εμείς την πιστεύαμε.

Έτσι, ξαφνιάστηκε όταν, γυρίζοντας στο σπίτι αργά το βράδυ, λίγες εβδομάδες αργότερα, βρήκα κόσμο στο σαλόνι μας· φορούσαν όλοι μαύρα. Μερικοί έκλαιγαν. Μου μύρισε καφές και είδα τους χουρμάδες που ήταν σερβιρισμένοι: Αυτά είναι τα πράγματα που προσφέρουμε όταν κάποιος πεθαίνει.

«Τι έγινε;» ρώτησα.

Η θεία μου με κοίταξε, κλαμένη. Κούνησε το κεφάλι και δεν είπε τίποτα.

Κάποιος ρώτησε: «Δεν ξέρει;».

«Τι να ξέρω;» Σχεδόν ούρλιαζα. Ήξερα ότι κάτι τρομερό είχε συμβεί.

Έπρεπε να μάθω.

Αλλά δεν ήθελα να μάθω.

Τότε κάποιος είπε: «Η γιαγιά σου πέθανε το πρωί».

Ένωσα εκείνη τη στιγμή ότι δεν μπορούσα να πάρω ανάσα.

Η γιαγιά μου ήταν τα πάντα για εμάς. Έπαιζε σημαντικό ρόλο σε όλα τα όνειρα που είχα για το μέλλον μου – το πρόσωπο που έβλεπα στον γάμο μου, εκείνη που θα με βοηθούσε να μεγαλώσω τα παιδιά μου. Ποιος άλλος θα μου μάθαινε πώς να τους δώσω την ίδια αγάπη που είχε δώσει εκείνη σε εμένα και στην αδελφή μου; Σε όλα εκείνα τα όνειρα, η γιαγιά μου ήταν μαζί μου, στο πλευρό μου, χαμογελαστή. Πώς ήταν δυνατόν να έχει φύγει;

Εκείνη ήταν επίσης ο συνδετικός κρίκος με την οικογένεια του πατέρα μου – χωρίς αυτήν, η αδελφή μου κι εγώ ήμασταν φτερό στον άνεμο. Εν τω μεταξύ, τα πράγματα στην Υεμένη γίνονταν όλο και πιο ασταθή και η ευρύτερη οικογένεια άρχισε να σκορπίζει και να διαλύεται. Κάποια ξαδέλφια πήγαν με τους γονείς τους σε άλλες πόλεις της Υεμένης και άλλα έφυγαν για την Αίγυπτο. Η αδελφή μου κι εγώ μείναμε με τη θεία μας, την αδελφή του πατέρα μου. Οι δύο κόρες της ήταν μεγαλύτερες από εμάς και είχαν κι αυτές αποφασίσει να φύγουν. Η μία είχε πάει στην Ευρώπη και η άλλη στη Συρία.

Ζούσαμε με τη θεία μου στο Άντεν όταν ξέσπασε επίσημα η επανάσταση, στις αρχές του 2011. Η επανάσταση στην Υεμένη είχε επηρεαστεί από εξεγέρσεις στην Τυνησία που οδήγησαν, λίγες εβδομάδες αργότερα, σε αλλαγή του

εκεί καθεστώς. Αυτό δεν πέρασε απαρατήρητο από τους ακτιβιστές σε άλλες αραβικές χώρες και τα κινήματα διαμαρτυρίας εξαπλώθηκαν γρήγορα – στη Συρία, την Υεμένη, την Αίγυπτο, τη Λιβύη. Αυτά τα κινήματα της Αραβικής Άνοιξης απαιτούσαν αλλαγή. Στην Υεμένη, ο κόσμος ήθελε να παραιτηθεί ο πρόεδρος μας, ο οποίος κατείχε την εξουσία επί τριάντα χρόνια. Οι διαδηλώσεις ήταν ειρηνικές στην αρχή, αλλά η αστυνομία άρχισε να λέει στον κόσμο ότι αν έμπαιναν σε ορισμένες περιοχές διέτρεχαν τον κίνδυνο να δεχτούν πυρά. Τότε ήταν που ο θυμός του κόσμου ξεχείλισε. Άρχισαν να κυκλοφορούν ιστορίες για δολοφονίες αθώων – ακόμη και μικρών παιδιών που γύριζαν απ' το σχολείο. Όταν ο θείος μου πυροβολήθηκε καθώς γύριζε από τη δουλειά του, καταλάβαμε ότι κανένας δεν ήταν ασφαλής.

Ενώ ήμουν στο σχολείο, στις αρχές του 2012, άκουσα δύο δασκάλους να λένε ότι κάποιος είχε τηλεφωνήσει και είχε απειλήσει για τοποθέτηση βόμβας στο σχολείο μας. Σκέφτηκα: Αυτό ήταν. Θα πεθάνουμε όλοι! Ευτυχώς, ήρθε η αστυνομία και την απενεργοποίησε. Έτσι μπορώ να πω τώρα την ιστορία μου.

Κανένας δεν ήξερε ποιος τηλεφώνησε ή τοποθέτησε τη βόμβα. Ο κόσμος είχε έρθει τα πάνω κάτω. Ήταν η αρχή αυτού που τα ρεπορτάζ των μέσων ενημέρωσης αποκαλούσαν «αδιάκριτοι βομβαρδισμοί». Για εμένα ήταν βόμβες που έπεφταν στα κουτουρού από τον ουρανό, χωρίς κανένας ποτέ να ξέρει πού ή πότε θα χτυπούσε η επόμενη.

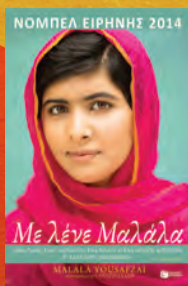
Κανένας δεν ήξερε ποιος έριχνε τις βόμβες, γιατί υπήρχαν πάρα πολλές αντιμαχόμενες πλευρές – η κυβέρνηση, οι επαναστάτες και οι τρομοκρατικές ομάδες που προσπαθούσαν να πάρουν τον έλεγχο της χώρας.

Ένα πρωινό του Δεκεμβρίου, με ξύπνησαν εκρήξεις. Το κρεβάτι μου τρανταζόταν, μαζί με ολόκληρο το κτίριο.

Δεν παύει ποτέ να με συγκλονίζει το γεγονός
ότι οι άνθρωποι θεωρούν την ειρήνη κάτι δεδομένο.
Εγώ είμαι ευγνώμων για αυτήν κάθε μέρα.
Δεν την έχουν όλοι. Εκατομμύρια άντρες, γυναίκες και
παιδιά βλέπουν με τα μάτια τους τον πόλεμο κάθε μέρα.
Η δική τους πραγματικότητα είναι η βία,
τα κατεστραμμένα σπίτια, οι χαμένες αθώες ζωές.
Και η μόνη επιλογή που έχουν στη διάθεσή τους για
να είναι ασφαλείς είναι να φύγουν. Να «επιλέξουν»
να εκποιστούν. Δύσκολα το λες επιλογή αυτό.

MALALA YOUSAFZAI

Κυκλοφορούν επίσης:

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ
www.patakis.gr

ISBN 978-960-16-8487-1

9 789601 684871
Βοηθ. κωδ. μπκ/σς 12487